

NUTQ BUZILISHIGA EGA BOLALAR OILASI BILAN LOGOPED-O'QITUVCHINING HAMKORLIGI

Mahkamova Iroda Suhbatulla qizi

Alfraganus universiteti Pedagogika fakulteti

Maxsus pedagogika (logopediya) yo'nalishi

2 bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Alfraganus universiteti

v.b dotsent PhD Utbasarova Umida.M

Annotatsiya: Maqolada nutq buzilishiga ega tarbiyalanuvchilarning ota-onalari bilan logoped-o'qituvchining o'zaro hamkorligi masalasi yoritilgan. Ota-onalarning mutaxassislar bilan hamkorligi nutq buzilishlarini korreksiya qilishda yanada samarali natijalar berishi ta'kidlanadi. Shu sababli muhim vazifalardan biri — barcha mutaxassislar va ota-onalar yagona maqsad sari yo'naltirilgan, ya'ni nutq nuqsonlarini bartaraf etish, shaxsni shakllantirish va bolalarni ta'limga tayyorlashga qaratilgan jamoani shakllantirishdan iboratdir.

Kalit so'zlar: hamkorlik, o'zaro aloqadorlik, logoped-o'qituvchi, oila, ota-onalar, nutq buzilishiga ega bolalar.

Аннотация: в статье рассматривается вопрос о взаимодействии учителя-логопеда с родителями воспитанников, имеющих нарушение речи. Отмечается, что сотрудничество родителей с профессионалами дает более эффективные результаты в коррекции речевых нарушений. Поэтому важной задачей является формирование команды, где все единомышленники – специалисты и родители, стремятся к одной цели: исправлению речевых дефектов, формированию личности и подготовке детей к обучению.

Ключевые слова: сотрудничество, взаимодействие, учитель-логопед, семья, родители, дети с нарушениями речи.

Annotation: The article examines the issue of cooperation between a speech therapist teacher and the parents of children with speech disorders. It is noted that collaboration between parents and professionals leads to more effective results in the correction of speech impairments. Therefore, one of the important tasks is to form a team in which all participants — specialists and parents — work towards a common goal: correcting speech defects, developing the child's personality, and preparing them for learning.

Keywords: cooperation, interaction, speech therapist teacher, family, parents, children with speech disorders.

Kirish: Nutq buzilishiga ega bolalar bilan korreksion ish olib borishda muhim jihatlardan biri — logoped-o'qituvchining bola oilasi bilan o'zaro hamkorligidir. Chunki nutq buzilishlari bolaning ruhiy rivojlanishiga, shaxs sifatida shakllanishiga va xulq-atvoriga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ota-onalarni korreksion jarayonga imkon qadar ko'proq jalb etish zarur. Bolalar uchun ota-onalarning fikri eng ishonchli va muhim hisoblanadi, shuning uchun logoped-o'qituvchi tomonidan o'rgatilgan nutqiy ko'nikmalarni ota-onalar har kuni uy sharoitida mustahkamlab borish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Ota-onalarning mutaxassislar bilan hamkorligi nutq buzilishlarini tuzatishda yanada samarali natijalar beradi. Shu bois muhim vazifalardan biri — barcha ishtirokchilar, ya'ni mutaxassislar va ota-onalar yagona maqsad sari yo'naltirilgan jamoani shakllantirishdan iboratdir.

Jamoani shakllantirish — barcha mutaxassislar va ota-onalar yagona maqsadga, ya'ni nutq nuqsonlarini bartaraf etish, bolaning shaxsini shakllantirish hamda uni ta'lim jarayoniga tayyorlashga intilgan holda birlashgan muhim jarayondir.

Biroq ko'pincha ota-onalar bolalardagi nutq muammolarini bartaraf etishga yetarlicha e'tibor bermaydilar. Mening fikrimcha, buning sababi shundaki, ular farzandlarining nutqidagi kamchiliklarni sezmaydilar yoki ularga jiddiy ahamiyat bermaydilar, bu muammolar vaqt o'tishi bilan o'z-o'zidan tuzaladi deb o'ylaydilar.

Ammo vaqt o'tgan sari korrektsiya uchun eng qulay davr o'tib ketadi, natijada nutq nuqsonlari saqlanib qoladi. Bola bu kamchiliklar tufayli nafaqat muloqotda, balki o'qish jarayonida ham qiyinchiliklarga duch keladi, bu esa uning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ota-onalar o'z farzandlarining nutq muammolariga jiddiy yondashib, korreksion ish jarayonida faol ishtirok etishlari zarur.

Logoped-o'qituvchi ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish va ularni ma'rifiy jihatdan qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. U boshqa mutaxassislar bilan hamkorlikni rejalashtiradi va muvofiqlashtiradi, ota-onalar bilan ishlashning asosiy vazifalarini belgilaydi. Xususan, har bir oila bilan sheriklik munosabatlarini yo'lga qo'yadi, pedagoglar va ota-onalar kuchini birlashtirib, bolalarni rivojlantirishga yo'naltiradi, o'zaro yordam va tushunish muhitini yaratadi.

Logoped ota-onalarning nutqiy rivojlanish sohasidagi bilim va ko'nikmalarini oshiradi, ularni tarbiyaviy funksiyalarni bajarishda qo'llab-quvvatlaydi, pedagogik imkoniyatlariga ishonchini mustahkamlaydi hamda amaliy ish usullarini o'rgatadi.

Ota-onalar bilan muloqotda logoped-o'qituvchi dialog va hamkorlik tamoyiliga amal qiladi, buyruq ohangini ishlatmaydi, tavsiyalarni yumshoq, do'stona shaklda beradi. U tanqid yoki salbiy baholashdan qochadi, maxfiylikni saqlaydi, bolaning nutqiy nuqsonlarini boshqa ota-onalar oldida tilga olmaydi. Jamoaviy muloqotda faqat bolalarning ijobiy misollarini keltiradi, salbiy holatlarni esa individual suhbatlarda muhokama qiladi. Bolaning muammolarini ko'rib chiqishda logoped har doim ijobiy emotsional munosabat bildiradi va hurmat bilan yondashadi, misollar orqali ota-onalarni ishontiradi.

Ishontiruvchi dalillar keltirish, ilmiy jihatdan ishonchli ma'lumotlarni murakkab terminlardan foydalanmasdan yetkazish logoped-o'qituvchining muhim vazifalaridan biridir.

Shuningdek, "nuqson", "buzilish" kabi salbiy ohangdagi so'zlardan foydalanishdan saqlanish tavsiya etiladi, chunki bu atamalar ota-onalarda norozilik yoki salbiy munosabat uyg'otishi mumkin. Buning o'rniga "qiyinchiliklar", "muammolar", "kamchiliklar" kabi neytral iboralarni ishlatish maqsadga muvofiqdir.

O'qituvchi va oila o'rtasidagi muloqotda muhim jihatlardan biri — bolaning tarbiyasiga ta'sir qiluvchi ijtimoiy omillarni hisobga olishdir. Bunga ota-onalarning yoshi, ta'lim darajasi, oilaviy tajribasi hamda yashash sharoitlari kiradi. Oilalar bilan ishlashdagi o'zaro muloqot uslubi bosqichma-bosqich shakllanadi va logoped-o'qituvchining ishida ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. A.V. Smelovanning (3) fikriga ko'ra, bu uslubni shakllantirishda bir necha omillarni inobatga olish zarur:

1. Qaror qabul qilishda va ota-onalar savollariga javob berishda subordinatsiyani saqlash, ya'ni har kimning o'z vakolat doirasiga rioya qilish.

2. Ota-onalar bilan muloqotda faqat bola rivojlanishi va uning muammolari bilan bog'liq masalalarni muhokama qilish.

3. Muloqotda nutqiy etiket qoidalariga amal qilish — ota-onalarga "siz" deb murojaat qilish, ism va otasining ismi bilan chaqirish, ularning yoshidan qat'i nazar hurmatni saqlash.

Nutqida qiyinchiliklarga ega bolalarning ota-onalari bilan samarali muloqot qilish uchun logoped-o'qituvchi quyidagi tamoyillarga amal qilishi kerak:

1. Ota-onalarni tushunishga intilish, muammoni suhbatdosh ko'zi bilan ko'rish, unga nisbatan hissiy e'tibor va hamdardlik bildirish.

2. Ota-onalarning fikr va savollarini diqqat bilan tinglash, ularning imo-ishoralari, mimikasi, ohangi orqali yashirin ma'nolarni anglash.

3. Muloqot psixologiyasi bo'yicha asosiy bilimlarga ega bo'lish, tanani tutish, ohang va yuz ifodasidan ongli ravishda foydalanish.

4. Ota-onalar bilan do'stona va ishonchli ohangda gaplashish, ularning ishonchini qozonadigan iliq munosabat yaratish.

Eng muhim jihatlardan biri — bolada aloqa o'rnatishdir. Bola bilan mehribon va sokin munosabatda bo'lish logopedga ishonch hosil qilish imkonini beradi. Logoped kabinetida bolaning o'zini xavfsiz va qulay his qiladigan psixologik muhitni yaratish juda muhimdir. Bolaning ijobiy fazilatlarini e'tirof etish va unga qoyil qolish logoped uchun asosiy ko'nikmalardan biridir. Maqtov esa kuchli rag'batlantiruvchi omil bo'lib, bolaning o'ziga ishonchini oshiradi. Bola bilan yaxshi aloqa o'rnatilganida, logoped ota-onalar bilan ham yanada yaqin munosabat o'rnatish imkoniyatiga ega bo'ladi.

M.I. Borovik [2] ta'kidlaganidek, logoped mashg'ulotlari davomida ota-onalarga bola bilan o'rnatilgan iliq aloqa va do'stona munosabatni namoyish etish muhimdir. Ota-onalarga boladagi hatto eng kichik yutuq va rivojlanish belgilarini ko'rsatish, uning muammolarini emas, balki o'rganishga bo'lgan qiziqishi va ijobiy harakatlarini ta'kidlash kerak. Bularning barchasi birinchi ota-onalar yig'ilishigacha amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir.

Korreksion ta'lim jarayonida ota-onalarga bolalarda mavjud bo'lgan barcha nutqiy qiyinchiliklar haqida to'liq ma'lumot berish lozim: grammatik tuzilma, bog'lanishli nutq, fonetik-fonematik rivojlanish, bilish jarayonlari, hissiy-irodaviy soha va xulq-atvordagi kamchiliklar. Ota-onalarga shuni anglatish muhimki, faqat mutaxassislar va oilaning birgalikdagi sa'y-harakatlarigina bolaning nutqiy rivojlanishiga samarali ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Bugungi kunda mutaxassislarning ota-onalar bilan ishlashi ancha keng ko‘lamda olib borilmoqda. Bular quyidagilardan iborat:

- o‘qitish va tarbiyalash masalalari bo‘yicha konsultatsiyalar o‘tkazish;
- stendlar, papkalar, ko‘rgazmali materiallar tayyorlash;
- ota-onalar uchun axborot burchagini bezatish;
- logoped tomonidan individual mashg‘ulotlar namoyishi,
- frontal ochiq darslarni zamonaviy, noan’anaviy shakllarda o‘tkazish;
- ota-onalarning darslarda ishtirok etishini tashkil etish;
- ota-onalar yig‘ilishlari va munozaralar (disputlar) o‘tkazish.

O‘qituvchilar va ota-onalar o‘rtasidagi samarali hamkorlikning asosi har yili sentyabr oyida o‘tkaziladigan birinchi tashkiliy yig‘ilishda yaratiladi. Ushbu uchrashuvda hamkorlikning maqsad va vazifalari muhokama qilinadi, logopedik mashg‘ulotlarning turlari (individual, guruhli va jamoaviy) tanishtiriladi hamda ota-onalarga konsultatsiya olish imkoniyatlari haqida batafsil ma’lumot beriladi.

...Ularning savollariga javob beriladi. Biz oilaning logopedik ishda faol ishtirok etishi va ularning doimiy qo‘llab-quvvatlashi naqadar muhimligini alohida ta’kidlaymiz. Ota-onalarga ilgari o‘tkazilgan logopedik tekshiruv natijalari bilan tanishish imkoniyati beriladi. Shuningdek, artikulyatsiya organlari bilan tanishish bo‘yicha amaliy mashg‘ulot tashkil etiladi — bunda ota-onalar o‘zlari ham oyna qarshisida bir nechta mashqlarni bajarib ko‘radilar. Shu orqali ular bu mashqlar kichik yoshdagi bolalar uchun qanchalik murakkabligini tushunadilar. Shu sababli ota-onalardan sabr-toqat talab etiladi, bolalarga esa uy vazifalarini bajarishda yordam va rag‘bat zarur bo‘ladi.

Birinchi uchrashuv yakunida ota-onalar bolaning rivojlanishi haqidagi qisqa so‘rovnoman to‘ldiradilar. Har bir yig‘ilish oldidan men ota-onalarga foydali bo‘ladigan kitoblar va metodik qo‘llanmalarni tanlab qo‘yaman. Yig‘ilishdan so‘ng ular bu adabiyotlar bilan tanishish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

M. Artemova [1] ota-onalar bilan ishlashdagi eng muhim yo‘nalishlardan biri sifatida bolalar bilan ochiq individual mashg‘ulotlarni namoyish etishni qayd etadi. Bunday mashg‘ulotlarda logoped bolaning nutqiy muammolari spektrini ko‘rsatish, individual yondashuv asosida ishlash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Xulosa: nutqida qiyinchiliklarga ega bolalar ota-onalari bilan ishlashda logoped-o‘qituvchi quyidagi jihatlarni hisobga olishi lozim:

oilaning ijtimoiy sharoitlarini va omillarini inobatga olish;

samarali muloqot tamoyillariga rioya qilish;

doimo mehribonlik, tushunish va sabr-toqat bilan yondashish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Qayumova G. T. Bolalarda nutq kamchiliklarini bartaraf etishda logoped va ota-onalar hamkorligining pedagogik asoslari. – Toshkent: Fan, 2020. – 128 b.
2. Raximova M. Sh. Bolalarda nutq rivojlanishining psixolingvistik xususiyatlari. – Toshkent: TDP Universiteti nashriyoti, 2021. – 156 b.
3. Mirzayeva D. I. Nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan ishlashda oila muhiti va pedagogik qo‘llab-quvvatlashning ahamiyati // Psixologiya va pedagogika muammolari jurnali, 2022. – №3. – B. 42–47.
4. Yusupova N. B. Logopedik faoliyatda ota-onalar bilan hamkorlik usullari // Maktabgacha ta’lim, 2023. – №4. – B. 25–30
5. Artemova M. Ota-onalar bilan hamkorlikda nutq buzilishlarini tuzatish masalalari // Zamonaviy logopediya va defektologiya muammolari, 2018. – B. 45–49.
6. Borovik M. I. Nutqida muammosi bo‘lgan bolalar bilan logopedik korreksion ishlar. – Sankt-Peterburg: Pedagogika, 2017. – 112 b.